

גבולות היחידה: פרק ח, פסוקים יב – טו

נושא היחידה: מכת כינים

כתבה: יעל דאר

מספר שיעורים: 1

הסבר כללי:

יחידה זו היא השלישית בעשר המכות. זו המכה הראשונה בה אין אזהרה.

כמה מטרות לשיעורנו:

ערך- הכרת הטוב, מתרים (מזהירים) באדם אם יש סכנת מוות בעונש. תגובת החרטומים – אמונה או כפירה?

מיומנות- זיהוי החסר (אין התראה). הבנת מעשה החרטומים ע"פ הקבלה למכות אחרות.

ידע- הבנת המטרה, מהלך המכה, תוצאות המכה – במי/מה פגעה?

פתיחה:

כולנו מכירים את הכינים. מה אנחנו יודעים עליהן? ניתן לעשות סיעור מוחין. לכתוב על הלוח כל מה שקשור לזה, החל מניקיונות השיער הארוכים והמייגעים, ועד להרגשת הגירוד של הנגוע, הרגשת הדחיה של הסביבה וההשלכות החברתיות של זה. (שיחה כזו, צריך שתיעשה בזהירות הראויה, מכיוון שוודאי יש בכיתה מי שיש כינים בשער, ואסור לפגוע בו בשום אופן). זו הזדמנות לדבר על ההשלכות באופן כללי – ומי שצריך ללמוד מזה לעצמו – ילמד, אך אין זה נושא השיעור ולכן – לקצר ולעבור ללימוד הפסוקים.

עיון בפסוקים:

המורה מתחיל לקרוא את כל הפסוקים ונותן משימת קריאה: לזהות האם היתה אזהרה? ואם כן, באלו פסוקים בדיוק היא מוזכרת.

הילדים מגלים שכאן לא היתה אזהרה.

נתחיל למלא את השאלות הרגילות: (בשחור. התשובות באדום) התשובות יתמלאו תוך כדי השיעור.

אזהרה: **אין**

המטרה: **לא נכתבה, מאחר ואין אזהרה.**

מי מבצע את המכה? **אהרון**

במי פגעה המכה? **באדם ובבהמה (פס' יג)**

תוצאות המכה¹: **כל עפר הארץ היה לכינים בכל ארץ מצרים.**

תגובת פרעה: **(פס' ט"ו) "וַיִּחַזַק לֵב-פְּרֹעֶה וְלֹא-שָׁמַע אֲלֵהֶם, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' "**

לאחר קריאת הפסוקים ואיסוף המידע, נקיים דיון על כמה נקודות ייחודיות למכת כינים.

¹ תוצאות המכה בדרך כלל יהיו מעבר לנפגעים – מה נשאר אחר כך בארץ מצרים.

- אזהרה – במכה זו אין אזהרה. הרמב"ן כותב כך: "אבל לא התרה בו כי אין הקב"ה מתרה בפרעה רק (אלא) במכות אשר בהן מיתה לאדם". בכינים אין מוות, ולכן אין חובה להזהיר. (לגבי המוות שיש במכת צפרדע – עיינו בהרחבה בסוף היחידה).
- מטרה – ומכיוון שאין אזהרה, אף המטרה לא נאמרת במפורש. ניתן להבין ממהלך המכה ומתגובת החרטומים, שיש כאן מטרה להראות את שליטתו של ה' על כל בריותיו וגם על בריה הפחותה מעדשים, ש'אין השד שולט בה' – כדברי החרטומים (רש"י, פס' יד) דברי החרטומים במכה זו מראים, שלגביהם – לפחות – המטרה הושגה. הם מכירים במציאות ה'.
 - המבצע: אהרון – גם כאן יש הזדמנות לדבר על הכרת הטוב (רש"י יב). תיאור המכה מתחיל בכך שמשה נותן הוראה לאהרון לבצע.
 נשאל: מדוע, לדעתכם, אהרון מבצע גם את המכה הזו? נשתדל לכוון את הדיון לשאלה המקבילה במכות דם וצפרדע. שם היה מדובר בהכרת הטוב.
 נשאל: במה מכה אהרון? (בעפר). איזו 'טובה' חייב משה לעפר, טובה שבגללה לא יוכל להכותו? רש"י: "לא היה העפר כדאי ללקות ע"י משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול. ולקה (לכן לקה) על ידי אהרון".
- תגובת החרטומים: "וַיַּעֲשׂוּ-כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת-הַכִּינִים, וְלֹא יָכְלוּ" – מה ניסו החרטומים לעשות? צפוי שהתלמידים יגידו שהם ניסו לסלק את הכינים. 'להוציא' את הכינים, כדבר הפסוק. נשאל: מה ניסו החרטומים לעשות במכת הדם? ובצפרדע? נראה שהחרטומים ניסו להראות את כוחם. גם הם הפכו מים לדם והעלו צפרדעים. אף כאן ניסו החרטומים לברוא כינים. רש"י, ד"ה: "להוציא את הכינים" (י"ד): לבראותם ממקום אחר.
 לאחר מכן: "ולא יכולו" -
 אומר הרמב"ן²:

"ומה שלא יכלו החרטומים להוציא את הכינים, סיבה מאת השם הייתה להם, סיכל עצתם ברצונו, שהכל שלו והכל בידו והנראה בעיני עוד כי מכת הדם להפוך תולדת המים לדם, ומכת הצפרדעים להעלותם מן היאור, יכלו לעשות כן, כי אין בהם בריאה או יצירה, כי לא אמר הכתוב "ויהיו הצפרדעים", רק ותעל הצפרדע, שנאספו ועלו. רק מכת הכינים הייתה יצירה, ואין טבע העפר להיות כנים, על כן אמר והיה לכנים, ואמר "להוציא את הכינים", כעניין "תוצא הארץ נפש חיה" ויהי כן. (בראשית א כד). [כשה' ברא את החיות יש מאין נאמר: 'תוצא הארץ נפש חיה'. מכאן לומד רמב"ן, שהמילה 'להוציא' – כמו 'תוצא' מלמדת על בריאה חדשה, מה שהחרטומים לא יכלו לעשות.] ולא יוכל לעשות כמעשה הזה זולתי היוצר יתברך ויתעלה. ואמר ויעשו כן, ולא יכולו, כי השביעו השדים לעשות מאמרם ואין בהם כוח".
 לפי הרמב"ן החרטומים ראו שלא יכלו להוציא (לברוא) את הכינים – "הודו במעשה אהרון שהיה מאת האלוקים. ולכן לא קרא להם פרעה מן העת הזאת והלאה". אז לכאורה נראה שיש בזה

1 ודברי הרמב"ן אינם מיועדים לתלמיד. המורה, לפי שיקול דעתו יגיד את הדברים לתלמידים.

הכרה בה'. אך כדי להמעיט את המכה הם אמרו: "אצבע אלוקים" ולא 'יד ה'!. "מכה קטנה מאיתו". הם גם לא השתמשו בשם הוי"ה אלא בשם אלוקים³, כי הם לא מאמינים בו. רק כשדברו עם משה ואהרון השתמשו בשם זה. נוכל ללמוד כאן על המטרה הנסתרת של המכה: להראות את כוחו של ה' ושליטתו בממלכת הטבע. מטרה שהחרטומים יכירו בכוחם הם לעומת כוחו של ה'. החרטומים, אכן הכירו בכך, ואמרו: 'אצבע אלוקים היא'.
 - תגובתו של פרעה: "וַיִּחַזַק לֹב-פָּרְעָה וְלֹא-שָׁמַע אֱלֹהִים, כַּאֲשֶׁר דָּבַר ה' "

הצעות להמחשה:

הכנת פרסומת לתכשיר נגד כינים שבמצרים. (צריך להשתמש בידע שרכשו, ולא רק בידע אורייני – כיצד נראית פרסומת). ניתן לשלב את המשימה הזו עם מורה לעברית).
 ישנו פירוש שהכינים היו לא רק הכינים שרגילים לראות, אלא כל מיני פשפשים וחרקים. ניתן לצייר דמות איש מצרי על בריסטול גדול (בלבוש המצרי המסורתי, עם הכובע המיוחד). לחלק לילדים פלסטלינה שחורה, שממנה הם יכינו חרקים קטנים, אותם נדביק על דמות המצרי. מובן שאת הבריסטול נתלה בכיתה.

מסרים והפנמה:

גם כאן – הכרת הטוב.
 הכרת החרטומים בכוחו של ה', אף אם הכרה מוגבלת היא.

מבט שלם⁴:

זה הזמן לעשות סיכום ראשוני לשלישייה הראשונה של המכות. סיכום כזה ניתן לראות בדף שבנספח. ניתן להקרין ולמלא עם כולם, או לחלק את הדף לילדים שיעבדו בזוגות ולעבור עליו אחר כך ברמה הכיתתית.

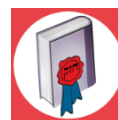
טבלת סיכום למכות דצ"כ

שם המכה	אזהרה / כן / לא	מבצע	במי פגעה?	תגובת החרטומים	תגובת פרעה	מטרה (ציטוט מהפסוקים)
פרק ז' יד - כה						
פרק ז', כו - פרק ח', יא'						
פרק ח', יב - טו						

³ שם אלוקים מראה על כח ועצמה. יש אלוהים גם לעמים אחרים. אלוהים אחרים. אבל הקב"ה מכונה אצלנו, מאמיניו – בשם הוי"ה. זה שם שהחרטומים לא הכירו ולא השתמשו בו. הם השתמשו בשם אלוהים – כי גם להם יש אלוהים. את זה הם מכירים.

⁴ כדאי במכות להתחיל / לסיים את השיעור עם דצ"כ עד"ש באח"ב. על הלוח. כל מכה שלמדנו אנחנו צובעים את אותה האות.

סיכום:

לחזור ולהדגיש את המטרות. מציאות ה'. כוחו הגדול. שליטתו בעולם שברא.

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

בהתייחסות למה שכתבנו על כך שאין התראה במכת כינים, וחוזרת ההתראה במכות הבאות אמרנו שיש התראה במקום שבו יש מוות. במכת הדם זה די ברור – חוסר במים עלול לגרום למוות. מיד נשאלת השאלה: איזו מיתה היתה במכת צפרדע? יש אי נעימות גדולה, אבל אין מוות? הרמב"ן משיב, שעל מכת צפרדע נאמר בתהילים (ע"ח, מה) "ישלח בם ערוב ויאכלם -וצפרדע – ותשחיתם"⁵ ההשחחה היא המוות. (וכן, יש לציין שיש גם צפרדעים ארסיות). הרמב"ן מסביר בהזדמנות זו גם על שאר המכות שאין בהן אזהרה: שחין וחושך – שאין בהם מוות. ומתמודד עם מכת ארבה – שגזרה חרפת רעב על מצרים, ולכן נחשבת כמכה שיש בה מוות. על מכות ערוב, דבר וברד אין צורך להרחיב, ודאי שלא על מכת בכורות.

⁵ רש"י חושב הפוך. בפירושו למילים "הנה אנוכי נוגף את כל גבולך בצפרדעים" (שמות ז, כ"ז) אומר: "מכה. וכן כל לשון מגפה אינו לשון מיתה אלא לשון מכה". והוא מביא הוכחות לדבריו, ע"ש.